

Folkemusikk og -dans i Ruija

et hefte til bruk i skolen

Kvenuka 2004
Vadsø museum - Ruija kvenmuseum

Tekst og redigering: Frøydis Høyland Svisdahl, Vadsø museum - Ruija kvenmuseum

Takk til:

Vadsø museum - Ruija kvenmuseum ønsker å takke

- Finnmark Fylkeskommune og Den kulturelle skolesekken
- Utdanningsavdelinga hos Fylkesmannen i Finnmark
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Finnmark fylkesbibliotek
- Musikk i Finnmark
- Fossekallen i Neiden v/Annemarie Kjøldsø
- Egil Bakka
- Reidar Bakke
- Kvæntunet v/ Terje Aronsen

Heftet er blitt til ved hjelp av midler fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Folkemusikk og folkedans i Ruija

Innledning

Ideen til dette heftet kom etter at det var blitt bestemt at tema for Kvenuka 2004 skulle være folkemusikk, folkedans og folkefortelling. Heftet er ment som en introduksjon til temaet og kan brukes av lærere, samt elever i litt høyere klassetrinn og andre som har interesse av temaet. Vi ønsket å gi lærere og elever en mulighet til enkelt å kunne sette seg inn i historikk, teori og et utvalg sanger/danser/historier. På denne måten håper vi å kunne bidra til at dere får et større utbytte av kvenuka, og å inspirere til aktiviteter og videre studier av egen og andres kultur og identitet.

Heftet lages slik at det skal være enkelt for de som ønsker det, å kopiere tekster for å dele ut i klassen. Vi håper at dere får god nytte av heftet, og at det også kan inspirere andre til å synge de gamle sangene, danse de gamle dansene og fortelle de gamle historiene. Samtidig vil vi oppfordre dere, som en levende kultur, til å utvikle sangen, dansen og fortellingene til vår tids sang, dans og fortelling. Det er bare slik kulturen kan leve videre!

KAP I

Folkemusikk

Hva er folkemusikk?

Folkemusikk forbinder de fleste med feler, trekkspill og gammaldans, og det er jo rett, men folkemusikk kan være mye mer enn det. I folkemusikken finner vi gamle tradisjoner og arv fra fortida, samtidig som den også kan fortelle noe om den tida vi lever i. Det blir et møte mellom fortid og nåtid, der musikken er både ung og gammel. Det at de unge vokser inn i musikktradisjonen til de eldre kalles for *sammenhengende tradisjon*. Folkemusikken er i aller høyeste grad en

musikk som utvikler seg og tar nye vendinger etter hvert som tida går. Det er også et bevis på en levende kultur.

Frode Fjellheim er en musiker som har bidratt til å utvikle den samiske musikken og gjort den kjent for et internasjonalt publikum. Han sier at *”det er viktig å ha et bevisst forhold til videreutvikling av kulturen. Ingen kulturer overlever som statiske tilstander.”* (brosjyre fra utstillingen *”Gellielaaketje – Sørsamisk mangfold i dag”* av Rørosmuseet) Det han mener er at en kultur som utvikler seg og produserer noe nytt er et bevis i seg selv på at denne kulturen er levende. Og i kulturen spiller folkemusikken en viktig rolle.

Hver kultur har sin folkemusikk og i enhver kultur har man også undergrupper som igjen har sin type folkemusikk. Noe musikk er godtatt av flertallet, mens annen musikk er i opposisjon til den dominante fløyen. Slik får man variasjoner og mangfold.

Men rota til folkemusikken kommer fra våre forfedre. Den har gjennom daglig bruk forandret seg opp gjennom generasjoner, akkurat som vi og samfunnet rundt oss er forandret. En kan lære noe om seg selv og sin bakgrunn gjennom folkemusikken.

Hverdagens musikk

Folkemusikken er musikken for alle anledninger, men har først og fremst blitt formidlet i hverdagen. Her har man sunget til arbeidet ute og inne, bysset barnet i søvn og brukt sang og musikk både i motgang og medgang, til samhold og i strid. De gamle visene forteller om hvordan folk levde, hva de tenkte, var opptatt av og trodde på, om livet de levde.

Innsamling

På 1700-tallet oppstod en ny tanke i Europa. Den blir kalt *”romantikken”*. Kultureliten ble opptatt av alt det folkelige og nasjonale som rørte seg i

bondebefolkningen. Dette var også tida hvor flere nasjonalstater krevde sin rett og nasjonalfølelsen skulle bygges opp. Da var det genuine og ekte i hvert land en viktig brikke for å bygge opp den nasjonale identiteten.

I Norge førte det til en storstilt systematisk innsamling av folkemusikk og folkeeventyr på 1800-tallet. Praktiske årsaker og liten kunnskap om Nord-Norge førte til at det var i Sør-Norge et betydelig arbeid ble lagt ned. Det skulle imidlertid ta lang tid før det ble gjort et arbeide i å samle inn og kartlegge kulturen til den kvenske/finske befolkningen i Nord.

Kvensk/finsk folkemusikk

Den første som foretok store nedtegnelser av kvenenes/finnes¹ liv og kultur var Samuli Paulaharju (1875-1944). Han var tegne- og sløydlærer ved dövstumskolen i Uleåborg. Sine ferier brukte han til reiser på Nordkalotten hvor han fikk innblikk i historiene og kulturen til folkene som bodde her. Han tegnet, fotograferte og skrev ned det han så, opplevde og fikk seg fortalt. På bakgrunn av dette unike materialet utgav han flere bøker. Hans notater, bilder og feltdagbøker finnes fortsatt i arkivene til Museieverket i Helsinki og er fremdeles en viktig kilde til kunnskap om Nordkalottens folk.

Under 2. verdenskrig ble en tsjekkisk student sendt til Skibotn. Han ble interessert i musikken og skrev ned ca 40 sanger.

I 1976-86 samlet Matti Yli-Tepsa 600 finske og kvenske² sanger og melodier i Finnmark og Nord-Troms. De fleste av disse sangene var sanger som var kjent i Finland, men det var en del sanger som var

¹ Etersom kven er det uttrykket som er brukt offentlig om de finske innvandrerne til Nord-Norge før 1900 og vanlig i fagterminologi, vil det bli brukt på denne gruppen i resten av heftet.

² Kvensk og finsk brukes her for å vise til forskjellen i nasjonalt finsk materiale og lokalt kvensk.

skapt i Norge. Han fant også sanger i Norge som ikke lenger var i bruk i Finland. Disse hadde overlevd blant den kvenske befolkningen. Noen av sangene er gitt ut på CD (bla Lakselv Spellemannslag).

På 90-tallet har det vært gjort flere arbeider innen fagfeltet kvensk folkemusikk. Her kan nevnes Reidar Bakkes "Finske sanger i Varanger" og "Finske læstadianske sanger i Varanger". Bakke har også skrevet artikler i Varanger årbok for 1996 og 1999.

Bjørnar Seppola og Terje Aho har gjennom sin sangbok "Ruijan laulukirja" bidratt til å samle en del av den nyere folkemusikken blant kvenene og finlenderne. Her finner man flere sanger som har sin opprinnelse i det moderne Finland eller i andre land. Men Seppola har også skrevet en artikkel i "Ei hiva tötta" (Mellem: 1994) om sangtradisjoner blant kvenene, der han mener at mange av de gamle sangene fremdeles lever blant folk.

Spellemenn i Esbensengården
Foto: Vadsø museum - Ruija Kvenmuseum

En levende kultur!

Å være **kven** i den betydningen som brukes i dag, vil si å være "ein person med norsk forankring gjennom generasjoner – men som har finske aner gjennom innvandring derifrå få eller fleire generasjonar tilbake." (Mellem, R: "Ei hiva tötta", s. 14) Mange av de som har finsk bakgrunn i dag ønsker ikke å bruke ordet kven, pga at det tidligere ble brukt som et skjellsord. De ønsker heller å vise til at de er *etterkommere* etter finlenderne.

Men de siste årene har denne tendensen snudd og det er blitt vanligere å bruke uttrykket kven (dialekt: kvæn).

Det som kan kalles **kvensk kultur**, er ”den spesielle kulturen som har utvikla seg her i landet – med grunnlag i arven frå Finland.” (Mellem, samme sted)

Kvensk språk er det språket som er utviklet i bygdene der den kvenske befolkningen bosatte seg. Her er det en viss variasjon mellom bygdene, der noen av bygdene har greid å ta vare på språket helt fram til i dag, særlig hos de eldre.

Det at kvenene har en felles identitet, kulturell tradisjon og et språk, som brukes og utvikles, viser at den kvenske kulturen i Ruija fremdeles er levende. Det er mye takket være folkemusikken at språket, kulturen og dermed identiteten er blomstrende i dag.

En historie om språk og musikk – Læstadius på godt og vondt

Fra 1930-tallet ble statens grep om den samiske og kvenske kulturen strammet. Det var viktig å få gjennomført fornorskningen i nord, av hensyn til sikkerheten til staten og fremdyrkingen av den norske nasjonalfølelsen og tilhørigheten. Mange barn ble forhindret i å lære sitt morsmål (samisk/kvensk/finsk), og språk og kultur stod i fare for å forsvinne.

Det viser seg nå i ettertid at det faktisk var gjennom sangen at språket og dermed deler av den kvenske kulturen ble overlevert mellom generasjoner. Bakke skriver: ”*Det er stor sannsynlighet for at finsk sangtradisjon har vært viktig for bevaringen av språket. Gjennom finske sanger har det vært mulig å ta vare på et ordforråd som ellers lett kunne gått tapt.*” (Bakke 1996: ”*Finske sanger i Varanger*”, s. 11) Han mener at den finske sangtradisjonen hadde betydning for opprettholdelse av en kulturell bevissthet. Det er flere forskere som legger vekt på dette bla. Kaisa Maliniemi Lindbach. Hun skriver at ”..gjennom sang kunne de

uttrykke seg på sitt morsmål. Sang- og dansetradisjoner har vært en faktor som har medvirket til å ta vare på det finske språket gjennom flere generasjoner. I dag er det ikke uvanlig at folk kan synge på finsk, selv om de ikke kan talespråket lenger.” (Lindbach: ”Kvenlitteratur i Norge”, s. 2)

Læstadianismen har spilt en viktig rolle i bevaringen av språk og sang, på to måter. Ola Graff, bestyrer ved folkemusikksamlinga UiT, forteller i et intervju at den ”*læstadianske forsamlinga godtok ikke dans og felespill, og har nok bidratt til at instrumentalmusikken er forsvunnet fra levende tradisjon mange steder. Men læstadianismen har også vært en språkbevarer, og gjort at religiøse folketonar har levd vidare til tross for fornorskningen.*” (NOPA 2002: ”Om kvensk musikk i Norge”, s. 34)

I de læstadianske forsamlingene var det et viktig poeng at alle skulle få høre Guds ord på sitt språk. Derfor ble det preket og sunget på kvensk og finsk i disse menighetene. Den muntlige og skriftlige tradisjonen som her ble overført til de neste generasjoner viste seg å være viktig for språkets bevaring.

Et annet viktig poeng i forhold til bevaring av sangtradisjon er at den kvenske befolkningen i Norge ikke hadde tilgang på riksfinsk radio og tv. Derfor overførtes ofte sanger som var lært i barne- og ungdomstida i nærmiljøet til neste generasjon. Som regel skjer slik overføring *mundlig*, der musikken læres ved å høre og gjenta. Slik kan man også få mange forskjellige variasjoner av samme sang, fordi personer/bygder/spillemenn har sine varianter av samme sang/melodi. Men noe musikk er overlevert *skriftlig*. Noen skrev kanskje ned en sang de likte godt. Noen ganger med melodi andre ganger uten. Her er de læstadianske salmene i en særstilling. Mange av disse er samlet i salmebøker og samlinger med religiøse sanger, med både tekst og melodi. En kan nevne Hengellisiä Lauuluja ja Wirsiiä, Siionin Laulut ja Virret,

Valituita virsiä ja lauluja og Åndelige samlinger.

De ulike genrer

Reidar Bakke har gjort en inndeling av de ulike sangene i sin bok *"Finske sanger i Varanger"*. Han deler dem inn i barnesanger, verdslige sanger og religiøse sanger og salmer. I dette heftet vil vi følge denne inndelingen.

Instrumenter

Som vi har hørt kan læstadianismen være skyld i at instrumentalmusikken i den kvenske tradisjonen nesten forsvant. Men det fantes og finnes levende miljøer der musikken spiltes og spilles. Da er det i hovedsak trekkspill, munnspeil, gitar og i noen miljøer mandolin og andre fele som brukes. Lite av denne musikken har vært skrevet ned, men er blitt direkte overført fra spellmann til spellmann. Derfor har mye gått tapt, men også mye er bevart i minnet og hendene.

Kantele er det finske nasjonalinstrumentet, men er vanlig i hele det finsk-ugriske området. Det var lenge en vel bevart hemmelighet at dette inntil nylig var blitt brukt i de kvenske miljøene i Nord-Norge. Etter at det har vært arrangert kantelekurs og dannet grupper flere steder har denne tradisjonen nå fått en ny giv. Den fremste utøveren på instrumentet her i Norge er Sinikka Langeland.

Oppgaver:

- 1) Hvordan er din folkemusikk?
- 2) Kan klassen/gruppa lage folkemusikk?
- 3) Intervju foreldrene dine eller noen eldre du kjenner om de kan noe folkemusikk (sanger/melodier) som de kan lære deg. Pass på å få skrevet ned teksten. Kanskje er det ingen andre som kan akkurat den du har lært...
- 4) Kjenner du folkemusikk fra noen andre land? Hvilke instrumenter

braker de? Er det noen likheter med vår folkemusikk?

- 5) Oversett teksten i Pista ja Ilona s. 11. Dramatiser fortellingen. En kan for eksempel lage ulike varianter der man tar utgangspunkt i ulike tidsepoker. Man kan også forsøke å dramatisere med finsk eller kvensk tekst.
- 6) Lag et syngespill eller tablåer om kvenenes liv i Ruija. Bruk sangene i heftet til stykket/tablåene.
- 7) Hvordan kan musikk påvirke identiteten din?

KAP II Folkedans

Hva er folkedans?

Ordet folkedans har samme utspring som ordet folkemusikk i den nasjonalromantiske bevegelsen i Norge på 1800-tallet. Og det var i utgangspunkt de gamle og tradisjonsrike bygdedansene man mente. Danser som halling, rull og springar/pols ble dyrka av ungdomslag og leikarringer, og sammen med den nyskapte sangdansen ble det etter hvert vanlig å kalle dette folkedans. Helt fram til i dag betyr folkedans for folk flest den dansen man danser i leikarringer og danselag. Men begrepet er videre enn det. Egil Bakka sier i sin bok *"Norske dansetradisjoner"* (Bakka 1978, s 11-12): *"... etter mitt syn er det rimeleg å rekna alt som er vanleg dans for folk flest, som i prisnippet same fenomen, og det er nærliggande å kalla det folkedans.(...) Men eg vil ikkje forkasta den trongare avgrensningen av ordet folkedans som blir brukt innan folkedansrørsla, og som har støtte i vanleg språkbruk."*

Det vil si at, som det ble skrevet i kapitlet om folkemusikk, folkedans er den dansen du danser og vil variere alt etter mote, miljø, interesser m.m. Den vil alltid endre seg med tid og sted og få nye varianter, men utgangspunktet vil den ha

godt bevart i den tradisjonelle og gamle folkedansen. Ikke minst er det samme grunn til at man danser nå som før; Det festlige samværet og som et viktig grunnlag for kontakt mellom gutter og jenter! Man kan også frigjøre kroppsspråket, vise seg fram, ha det moro og få fysisk trening gjennom dansen.

Kvensk folkedans?!

Når vi bestemte oss for å ta med folkedans som et tema i kvenuka, visste vi at det ville by på noen problemer. Som vi tidligere har fortalt, førte utbredelsen av læstadianisme til at instrumentalmusikken forsvant, men dansen fikk også lide under pietismen som rådde.

Dans var forbudt i de læstadianske kretser og sett på som synd. Derfor ville det være vanskelig å spore noen kvenske danser etter et slikt miljø, fordi i motsetning til språk og sang som lettere kan leve hos enkeltindivid, krever dansen at flere er sammen for å aktivt holde det ved like. Man kjenner ikke til at det skjedde i de kvenske miljøa. Det var nok vanskelig i et strengt læstadiansk miljø. Spredd og blanda bosetning gjorde det nok ikke lettere.

Bakka har tidligere gjort feltarbeid på dans i Finnmark og resultatet ble presentert i ”*Dansetradisjoner fra Finnmark*” (Bakka/Wikan 1996 og Bakka privat). Han sier at det under feltarbeidet var vanskelig å finne noe man kan definere som kvensk dansetradisjon, og at dansen antagelig stod svakt blant de kvenske. Men de fant at finsktalende og kvenskpråklige hadde kvenske og finske navn på noen danser, uten at de dansene skilte seg fra lignende norske danser med norske navn. Både i Vadsø, og i Sør-Varanger kan man finne spor av dette. Og det var vanlig at de kvenske hadde egne dansesamlinger hvor de danset de samme dansene som på de norske dansesamlingene, bare at de brukte deres språk ved navngiving og i tekster. Det ble danset alle typer dans.

Bakka peker også på at det i enkelte tilfeller i Pasvik ble danset finske danser som ungdommer fra Pasvik hadde lært av ungdommer i Salmijärvi. Dette forteller også Olav Beddari om i en artikkel han har skrevet i Varanger årbok (Beddari 1998).

Foto: S. Paulaharju Arkiv: Museieverket Helsinki

Han forteller at ” Norsk ungdom besøkte gjerne dansetilstelningene i Salmijärvri”. Det ble ikke bare danset finske danser, men tsartiden hadde satt sitt preg på musikken og dansen der og flere russiske danser ble spilt opp. I Pasvik finner man i dag flere danser med finske navn og tradisjoner.

Det er heller ikke så urimelig å tro at hvis man leter i dansetradisjoner på finsk side og for eksempel i Tornedalen, vil man kunne finne et utgangspunkt for de kvenske dansene som kunne ha/ har eksistert i kvenske miljøer i Nord-Norge. Dessverre er det enda ikke gjort noe arbeid på dette, så vidt vi har funnet ut, og vi ser oss nødt til å vente med denne delen til et slikt arbeid er gjort.

Ut i fra materialet vi hadde tilgjengelig, skjønte vi at det kunne bli vanskelig å finne noen danser som var egnet for dette prosjektet. Det er gjort svært lite arbeid på folkedans i det kvenske miljøet og i denne anledning var det dessverre ikke muligheter for noe feltarbeid og videre undersøkelser. Vi ønsket imidlertid å legge vekt på det teoretiske og bidra til at problemstillingen blir mer kjent, og valgte derfor å ta med en del om folkedans i dette heftet. Vi vil oppfordre skoler til å undersøke i sine lokalmiljøer om de kan finne en kvensk

dansetradisjon. Og eventuelt hente inn lokale krefter som kan formidle dette videre.

Det som er spennende og godt dokumentert med dansetradisjonen i de kvenske miljøene var at dans ble kombinert med en eldgammel kvensk tradisjon, nemlig sauna.

Fra sauna og på dans!

I hvert fall i Vadsø området kan man se en sammenheng mellom sauna og dans. Det var vanlig at man på lørdagene badet i saunaen. Dette er en gammel tradisjon som kvenene tok med seg til Nord-Norge. Badstuene var et særprega innslag i by og bygd til etter krigen. Da ble det vanligere å ha et moderne bad hjemme og tradisjonen med å møtes til bad ebbet ut, inntil den nå har tatt seg opp igjen.

Bading og dans falt på samme dag. Den sosiale sammenkomsten som badstua var, ble forlenget i dansen. I enkelte bygder i Nord-Varanger ble det til og med dansa i badstua. I de små bygdene hadde man ikke forsamlingshus eller store stuer. Men der de hadde stor badstue, kunne man finne husrom for å spille opp til dans.

Oppgaver:

- 1) Hvordan danser du?
- 2) Kan klassen/gruppa lage en folkedans? Dette kan du også kombinere med oppgave 2 under folkemusikk.
- 3) Sangleiker er også folkedans. Kan du noen sangleiker på finsk eller kvensk? Du kan jo intervju foreldrene dine eller noen eldre om de kjenner noen finske eller kvenske sangleiker. Pass på å skrive ned tekst og forklaring på leken!

- 4) Hvis noen i klassen kommer fra et annet land kan kanskje de lære deg å danse slik de danser.

Litteraturliste:

- **Bakka**, Egil: ”Norske dansetradisjonar”, Det Norske Samlaget, Oslo 1978
- **Bakka/Seland/Vårdal**: ”Grunnbok i folkedans”, Norges Boklag/Det Norske Samlaget, 1986
- **Bakke**, Reidar: ”Finske sanger i Varanger”, Tapir forlag, Trondheim 1996
- **Bakke**, Reidar: ”Finsk sangtradisjon i Vestre Jakobselv”, i ”Varanger Årbok” 1996, s 9-20
- **Bakke**, Reidar: ”Finsk læstadiansk sangtradisjon i Varanger”, i ”Varanger Årbok” 1999, s 69-79
- **Beddari**, Olav: ”Ruija – et nordlys bakom fjellene”, i ”Varanger Årbok” 1998, s 11-31
- **Jord**: ”Väylan virrassa”, Musikk från Tornedalen 2002
- **Kvenarkivet ved Tromsø Museum**: Intervjuer fra Varangerprosjektet
- **Ledang**, Ola Kai: ”Norsk folkemusikk – folkets musikk før og nå”, Aschehoug 1979
- **Lindbach**, Kaisa Maliniemi: ”Kvenlitteratur i Norge”, www.fm.fylkesbibliotek.no/fm/finsk/kven.htm
- **Mellem**, Reidun (red): ”Ei hiva tötta – Ei samling kven-tekster”, Norske kveners forbund 1994
- **Olsen**, Ragnvald Olsen: ”Om kvænsk musikk i Norge”, i NOPA 2002, s 34-36
- **Paulaharjo**, Samuli: Finnmarkens folk, 1928, oversatt av Thomas Warburton, 1973
- **Røros museet**: ”Gellielaaketje – Sørsamisk mangfold i dag” brosjyre til utstilling, 2001

Barnesanger

Karuselli

Fra ”Ruijan laulukirja”.

Piirilaulu

Her - tat ja Ter - tut ja Mai - jat ja muut, ka - ru - sel - li pyö - rii,
 lap - set sii - nä hyö - rii. Sil - mät ne vilk - kuu ja nau - rus - sa suut, kaik - ki
 vaan, kaik - ki vaan y - lös oh - jai - le - maan! Hah - hah - haa.

Karamelli

Fra ”Finske sanger i Varanger”

Piirilaulu

Ka - ra - mel - li, ka - ra - mel - li, vaa - ral - li - nen on.
 Nii - tä syö - pi sa - to - ja, tu - lee ham - paa - seen ma - to - ja,
 Ka - ra - mel - li, ka - ra - mel - li, vaa - ral - li - nen on.

Karamelli, karamelli, vaarallinen on.
 Niitä syöpi satoja, tulee hampaaseen matoja,
 Karamelli, karamelli, vaarallinen on.

Äitipä se laulaapi (Mor hun synger)

Vuggesang. Melodi er en variant av ”Ro, ro til fiskeskjær”.

Tekst og melodi etter: Aleksander Jakola

Fra ”Finske sanger i Varanger”

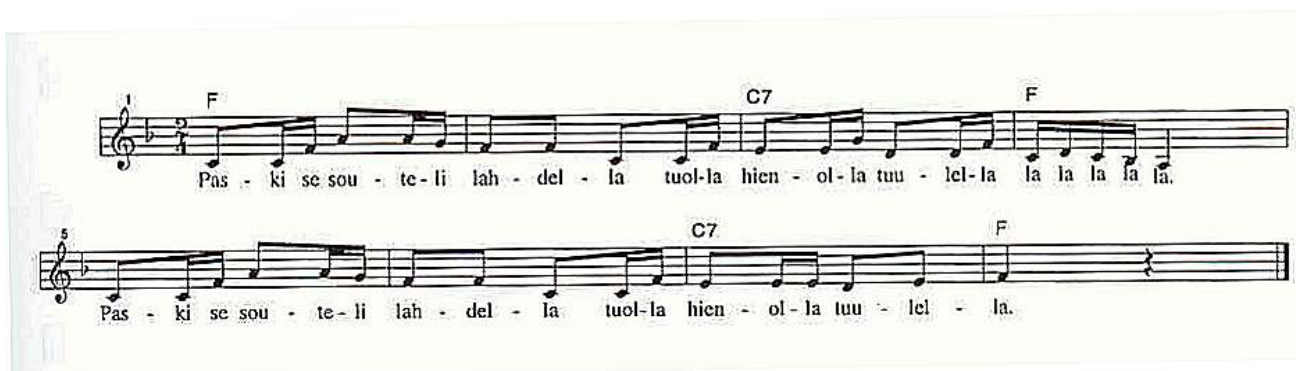
Äitipä se laulaapi pojallensa
Kellepäs vielä muille.
Laulavatpa nuo lintuisetkin noille
Lahonneille puille.

Paski se souteli (Båten seiler på bølgene)

Denne sangen kan muligens ha sitt opphav i Vestre Jakobselv eller bygdene rundt. I Vestre Jakobselv er ordet *paski* eller *paaski* navnet på en mindre båtttype, for eksempel ei sjekte eller ei jolle. Disse båtene er gått ut av bruk, men på Varanger samiske museum kan man se en paski i utstillingen.

Tekst og melodi etter Anna Bakke

Fra ”Finske sanger i Varanger”

1. Paski se souteli lahdella
tuolla hienolla tuulella la la la la la.
Paski se souteli lahdella
tuolla hienolla tuulella.

2. Nousee se kerran se aurinko,
joka kerran sammunut on on on on on.
Nousee se kerran se aurinko,
joka kerran sammunut on.

Uusi "Hevonen on hest"

Fra "Ei hiva tötta"

Säv.: Eero Laupari
Sang.: Olav Beddari

SÄV.: OLAV BEDDARI

1. Hevonen on hest. Pappi on prest. Suola on salt. Kylmä on kaldt.
Kana on høne. Vale on skrøne. Poro on rein ja hidas on sein.
Koiras on hund. Pyöreä on rund. Mies on mann. Vesi on vann.
Lehmä on ku. Rouva on fru. Sika on gris ja viisas on vis.
Loppu on slutt.

Hevonen on hest
Pappi on prest
Suola on salt
Kylmä on kaldt

Koira on hund
Pyöreä on rund
Mies on mann
Vesi on vann

Kissa on katt
Yö on natt
Isä on far
Nopia on snar

Vasikka on kalv
Puoli on halv
Poika on gutt
Loppu on slutt

Kana on høne
Vale on skrøne
Poro on rein
Hidas on sein

Lehmä on ku
Rouva on fru
Sika on gris
Viisas on vis

Hiiri on mus
Talo on hus
Auto on bil
Nuoli on pil

Ilta-Vaiti/Kveldssang

Denne sangen er hentet fra Neiden. Eline Wartainen forteller: ”Denne sangen, Ilta-vaiti, har jeg lært da jeg var liten jente på Arvolaneset. Som oftest var det far som sang. Mor sang også, men det var far som kunne de finske sangene.”

Tekst og melodi etter: Eline Wartainen

O- le- pas vai- ti poi- ka, ja kuu- le lau- lu- ni. Mä las- ten ys- tä-
vis- tä nyt lau- lan kah- des- ta. Se on- kin u- ni Jus- si, ja nuk- ku Mat- ti-
nen, jot- ka il- lan tul- les- sa ai- na käy- vät luok- se lap- si- en,

Olepas vaiti poika ja kuule lauluni.
Mä lasten ystäväistä nyt laulan kahdesta.
Se onkin Uni-Jussi, ja Nukku-Mattinen,
Jotka illan tullessa aina käyvät luokse lapsien.

Vær nu stille gutt, og hør på min sang.
Nu forteller jeg om to av barnas venner.
Og det er drømme-Johan og sove-Mattinen
som hver kveld besøker alle barn.

Verdslige sanger

Pikkulaulu (En liten sang)

Denne sangen er trolig skrevet i Vestre Jakobselv. Den handler om en gang da noen ungdommer fra Vestre Jakobselv og Kariel dro på tur til Puksa (finsk for Boftsa) i Tana. Det var på vinteren og de reiste med hest og slede med lånte dombjeller og varme kofter. De hadde mye moro. Ut i fra sangen kan det virke som at tekstforfatteren trolig ikke var med på turen. Antagelig var det lærer og tekst- og bygdebokforfatter G. E. Lilleeng som skrev sangen. Stor sannsynlighet for at det har vært flere vers enn de som er presentert her.

Tekst og melodi etter Aleksander Jakola og Anna Bakke.

Fra ”Finske sanger i Varanger”

Yh- den pik- ku - lau- lun jon- ka o- len teh - nyt lau- le - len ko - to - na ol - les-
sa. Mi Tan - an vie - rai - sta pu - hun täs - sä ja muil- le o - pik- si on tä - mä.

1. Yhden pikkulaulun jonka olen tehnyt
laulelen kotona ollessa.

Mi Tana vieraista puhun tässä
Ja muille opiksi on tämä.

2. Isät, äidit ne matkaan laittoit

Ja lainahheluilla ajamaan.

Karjelista oli ajolaaki

ja Maja-Nilsin Martalta takit.

3. Het liiton tekivät keskenänsä
että het lähtivät ajeleen.

Sinnet kylläille komiasti

Puksan kaupungin kauniiseen.

4. Päivän kuluttua tultiin Puksan

ajasta ei ollut tietoa.

Koulun tykönä het katselivat

ihmiset maaherroiks luulivat.

Pista ja Ilona

Denne sangen kommer fra finsk folkediktning. Den handler om kjærlighetsforholdet mellom Ilja, datter av en rik mann, og Pista en fattig gutt. Her er den både i en kvensk og finsk versjon.

Tekst og melodi etter: Inga Jakola Dørmenen

Fra ”Finske sanger i Varanger”

Yk - si nei - to i - ha - na, kuin ke - sän kuk - kai - nen, kah -
dck - san - tois - ta vuo - ti - as, I - lo - na ni - mel - tään. Hän
sang - en kau - nis kas - voil - ta ja sy - dän lem - pe - ä, hän
ty - tär mie - hen rik - ka - han, ta - va - ran pe - ri - jä.

Kvensk versjon

1. Yksi neidå ihana gon gesan kokkainen,
gahdeksandoista voådias Ilona nimeldæn.
Hæn sangen gaunis gasvoilda ja sydæn lembeæ,
hæn dudær miehen rikkahan da varan beriaæ.
2. Goulussa oli golgenut doå nouri neidonen,
ja ustæ vækses dondenot doån báján alhaisen.
Se boika Bista nimælden gouhæ ja arvådon,
elossa hælle æidinsæ van leski ja dorvådon.
3. Båis ajat voådet vierivæt ja lapset vanhane,
ja Bista muöskin gulæssæ renkinæ balvele,
Se gâdi oli gâmea ihana Ilånan, kun Bista
Muöskin gâhdada sai oman gâolo duttavan.
4. Dutta voåden dundenut he doinen dåisensa,
ja rakkahuden sædelhet isænsæ illmoisa,
Van rakkaos ei rauhassa busunut salasa,
Doå isæ julma angara sen didæ gâhda sai.
5. Sen sanån minæ Ilåna mun åma neidonen,
Ett kåskan oma ole kan doån báján alhaisen.
Ja, næmet sanat angarat hæn lausoi Bistalle,
jos daudærdærnin haloat sat mennæ matkalle.
6. Duö kompaninsa dyttæren doå Bista gihlasi,
Isændæ oli iloinen hæet heile gâstansi.
Se oli gesæ gaunåinen ja ilta ihana,
Hævægi dansi-salissa mosigin soitossa.
7. Ilona dansi salista nytt gesgen meni bois,
murkæ otti sisælen se goålon helle dois.
Hæn meni sitten salihin ja algâi dansiman,
van Bista gasvåt huomisi Ilonan vavevann.
8. Ilona embi olisi vaibunot latian,
van Bista hæntæ holhoisi gæsillæ rinnolian.
Dæssæ nutt vasta håmaisi doå isæ angara,
goin duttærensæ gulmænæ makkaisi barilla.

Finsk versjon

1. Yksi neito ihana, kuin kesän kukkainen,
kahdeksantoista vuotias, Ilona nimeltään.
Hän sangen kaunis kasvolita ja sydän lempeä,
hän tytär miehen rikkahan, tavaran perijä.
2. Koulussa oli kulkenut tuo nuori neitonen,
ja ystäväkseen tuntenut tuon pojan alhaisen.
Se poika Pista nimeltään, köyhä ja arvoton,
elossa hälläitinsä, vaan leski ja turvaton.
3. Pois ajat, vuodet vierivät ja lapset vanhenee,
ja Pista myöskin kylässä renkinä palvelee.
Se koti oli komea, ihana Ilonan, kun Pista
myöskin kohadata sai oman koulututtavan.
4. Tuttavuuden tuntenut he toinen toisensa,
ja rakkauden sätehet isänsä ilmoissa.
Vaan rakkaus ei rauhassa pysynyt salassa,
tuo isä julma ankara sen tietää kohta sai.
5. Sen sanon minä Ilona, mun oma neitonen,
ett'koskaan oma olekaan tuon pojan alhaisen.
Ja nämät sanat ankarat hän lausui Pistalle,
jos tyttärsin haluat saat mennä matkalle.
6. Työkumppaninsa tyttären tuo Pista kihlasi,
Isäntä oli iloinen, häät heille kustansi.
Se oli kesä kaunoinen ja ilta ihana,
hääväki tanssi salissa musiikin soitossa.
7. Ilona tanssisalista nyt kesken meni pois,
myrkkyä otti sisälle, se kuolun hälle tois'.
Hän meni sitten salihin ja alkoi tanssimaan,
vaan Pista kasvot huomaisi Ilonan vaalevan.
8. Ilona empo olisi vaipunut lattian,
vaan Pista häntä holhoisi käsillä rinnoillaan.
Tässä nyt vasta huomaisi tuo isä ankara,
Kuin tyttärensä kylmänä makaisi paarilla.

Kuule, kuule

En tradisjonell melodi fra Tornedalen, men som også har levd i de kvenske områdene i Norge. Det er en vekslende sang om hverdagens små oppgaver og tingenes betydning. Fra ”Ruijan laulukirja”

1. Kuu - le, kuu - le, kun mä kuis - kaan
sul - le. An - nat - ko sä sy - dä - me - si
i - ki - o - maks mul - le? mul - le?

Kuule, kuule,
kun mä kuiskaan sulle.
Annatko sä sydämesi
ikiomaks mulle?

Kyllä, kyllä,
kyllä toimeen tullaan.
Sinä talvet tukkitöissä,
minä ruikka rullaan.

Piippu, piippu,
kukkaro ja piippu.
Vanhanpoijan tavaroita
on kukkaro ja piippu.

Kiulu, kiulu,
ämpäri ja kiulu.
Vahanpiian tavaroita
on ämpäri ja kiulu.

Kiikkuu, kiikkuu,
killinpoika kiikkuu.
Vahanpiian olkapäillä
killinpoika kiikkuu.

Tuoll'on mun kultani/Fjärran han dröjer/Kvitrende lerce

Finsk folketone fra Karelen, men den er mye sunget utenfor Finland også.

Oversatt fra finsk til svensk ved Karl Wetterhoff.

Fra "Finske sanger i Varanger"

1. Tuoll'on mun kultani
ain yhä tuolla
kuninkaan kultaisen
kartanon puolla.
Voi minun kultani,
voi minun lintuni,
Kun et tule jo,
kun et tule jo.

2. On siellä tyttöjä,
on komioita,
kultani silmät ei
katsele noita:
Voi minun lintuni...

3. Linnut ne laulavat
sorealla suulla
soreampi kultani
ää ni on kuulla.
Voi minun kultani...

4. Voi koska nään minä
sen ilopäivän,
kultani sivullani
kulkevan ja käyvän;
Voi minun kultani...

5. Tule, tule, kultani,
tule kotipuoleen,
taikka jo menedynkin
ikävää ja huoleen;
Voi minun lintuni

1. Fjärran han dröjer
från grönskande dalar, borte i
konungens
gyllene salar.
Ack lilla fågelen,
Ack, lilla hjärtevän,
Kommer du ej snart;
Kommer du ej snart?

2. Där mände finnas
de fagraste tårnor,
älskade, se ej
de strålande stjärnor!
Ack, lilla fågelen...

3. Fåglar må drilla med
ljuvelig tunga,
ljuvare höra min
älskade sjunga.
Ack, lilla fågelen...

4. Fröjdfulla dag, skall jag
länge dig bida?
När får jag gå vid den
Älskades sida?
Ack, lilla fågelen...

5. Kom, kom tillbaka
till hembygdens dalar,
att du den väntande
vännen hugsvaler.
Ack, lilla fågelen...

1. Kvitrende lerce,
som vårløfter fører,
gjerne jeg ser deg,
og glad jeg deg hører.
Hvor har du hjemme
Når vint'ren er oss gjester her?
Kommer du ei snart?
Kommer du ei snart?

2. Blygeste småblomst
som åpner ditt øye,
kysset av vårsolens
glød i det høye,
å, hvor jeg lenges
å møte deg en gang.
:/:Kommer du snart?/:/:

3. Vint'ren har gleder
på snøen og isen;
våren jeg elsker dog mest,
den har prisen.
Deiligste bilde på
lykkelig barndomstid,
:/:kommer du snart?/:/:

4. Når du har kledd alt
i vårgrønne kåpe,
lærer vi løfte
vårt hode og håpe,
håpe på skjønnere blomster
enn du kan gi.
:/:Kommer du ei snart:

Religiøse sanger

De læstadianske salmene ble sunget i et veldig langsamt tempo, der ordene ble dradd ut. Sangene har ofte mange værs.

Kun sota soipi/Mitt hjertes lengsel

Denne samlen finnes i flere av de mest brukte salmebøkene i læstadianske menigheter.

Tekst: Carl Boberg (1859-1940) Finsk oversetter ukjent.

Melodi etter Inga Jakola Dørmænen og Aurora Jakola

Fra ”Finske sanger i Varanger”

1
D Emin A D A7 D
Kun so - ta soi - pi maal - li - nen, On loh - tu voi - ma - kas,
9 A Emin A7 D
Sa - le - min loi - sto, lau - lu sen, Sen su - ku au - tu - as.
17 Emin A7 D
Ei ran - nal - la tään maa - il - man Oo rau - haa, le - po - a.
25 Emin A D A7 D
Pa - rem - paan maa - han ha - la - jan Jee - suk - sen ke - ral - la.

Tekst etter SLV 1944

1. Kun sota soipi maallinen,
On lohtu voimakas,
Salemin loisto, laulu sen,
Sen suku autas.
Ei rannalla tään maailman
Oo rauhaa, lepoa.
Parempaan maahan halajan
Jeesuksen keralla.

2. Ja toisinaan, kun muistelen
Kotiin jo menneitä,
Mä soisin luona Jeesuksen
Ollaksein yhdessä.
Mä huokaan: rakas Herrani,
Mua auta suojusten,
Ett'oisin kerran luonasi
Seurassa veljien!

3. Tääll' usein tietä käytävää
Pimeys peittävi,
Ja öiset usvat hämärtää
Mun kotianikin.
Vaan kerran enää aurinko
Ei laske ensinkään.
Kun kotihini pääsin jo
Jeesusta kiittämään.

4. On morsiolla Jeesuksen
Ehtoolla itkua;
Jos yhdytään, sitt' eroten
Taas täytyy matkata.
Mutt' onpa aamu koittava
Loistoisa lauluineen!
Yhdymme rauhan rannalla –
Jää maailma vaiheineen.

Tekst etter ÅS 1988:

1. Mitt hjertes lengsel mang en gang
fra jordens strider går.
Til Salems lyse stad og sang,
der slekten frelst skal stå.
Her er ei fred på denne strand,
her får jeg ingen ro.
Jeg lengter til det gode land,
der Jesu frelse bor.

2. Og når jeg iblant tenker på
de søsken, som gått hjem.
Da ville jeg så gjerne stå
hos Frelseren blant dem.
Da sukker jeg: O Herre kjær,
hjelp og bevar du meg,
at jeg med mine brødre der
engang må stå hos dig!

3. Her mørket ofte skjule vil
den sti jeg vandrer på.
Og hjemme ei mitt øye ser,
og hjertet engster seg.
Men en gang solen stråle skal
Og aldri mer gå ned,
Når jeg ved havet av krystall
min konge hylle skal.

4. Om aftenen er sorg og gråt
for Herren Jesu brud.
Og Jesus venner skilles skal
ved aftenklokkens lyd.
Men morgenen med evig lyst
går opp i lys og sang,
da møtes vi på fredens kyst
høyt over jordens tvang.

Amon Lapset Kaikki Täällä

En gammel salme som har vært brukt mye blant kvenene i Nord-Norge.
Etter Ella Esbensen, Vadsø.
Fra "Ei hiva tötta"

Ar- mon lap- set kaik-ki tääl- lä Pan-kaa
pois jo mur-heen-ne, Ei oo syy- tä su- ruun
miel- lä, Kal-lis om- pi tai-maas-sa

2. Koska syntyi lapsukainen,
Betlehemin tallissa,
Josta ilo enkeleille,
Tuli myöskin taivaassa.

3. Tämä lapsi, josta paljon,
Profeetat jo ennusti,
Toi hän meille suuren ilon,
Elämän kuin lahjoitti.

4. Hän se kantoi sairautemme,
Sauwan särki vaatian,
Kuin hän meidän edestämme.
Täytti lain raskahan.

5. Ei nyt enään woikaan kantaa,
Laki meidän päällemme,
Eikä muista Isä taiwaan,
Paljoutta synteimme.

6. Waikka vielä heikkoudesta,
Joku joutuis wikoihin,
Isä löytää pojassansa,
Täyden makson niistäkin.

7. Kun nyt poika isällensä
näyttää haawat ruumiindtaan,
Mielistyyppi isä näihin,
Wikojam' ei muistakaan.

8. Waan hän armon aawaan mereen,
Syntim' kohta upottaa,
Lapsilleen näin laupeuden,
Isä rakas osoitta.

9. Senpätähden Siionista,
Ilon ääni kuuluupi,
Kuin on isä lapsillensa,
Wapaan armon antanut.

Sangleiker

Piiri pieni pyörii (Rundt i en liten ring)

En finsk ringdanceslek hvor barna går rundt i en ring mens de synger om forskjellige kroppsdeler.

Fra "Finske sanger i Varanger"

1. Piiri pieni pyörii,
lapset siinä hyörii,
sormet sanoo so, so, so,
kengän kannat ko, ko, ko.

2. Piiri pieni pyörii,
lapset siinä hyörii.
Kädet panee lip, lap, lap,
kengän kannat kip, kap, kap.

3. Piiri pieni pyörii,

lapset siinä hyörii.
Toisiansa tervehtää,
sitten paikoillensa jää.

4. Piiri pieni pyörii,
lapset siinä hyörii.
Vakavina seisovat
vallon niin kuin vanhemmat.

